ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի։
Առանձին համարները 5 կոպէկով։
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։
Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տօնի օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լիզուով։
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

„ՄՇԱԿ“

ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ԼՐԱԳԻՐԸ

ԵԿՈՂ **1882** ԹՒԻՆ

(ՏԱՍՆ ԵՒ ՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

Կը հրատարակվի նոյն ձեւով եւ նոյն պրօգրամմայով։

ՊՐՕԳՐԱՄԱ. I. Տէրութեան կարգադրութիւններ, II. Առաջնորդող յօդուածներ, III. Ներքին տեսութիւն, IV. Արտաքին տեսութիւն, V. Խառն լուրեր, VI. Հեռագիրներ, VII. Ֆելիետօն կամ Բանասիրական, VIII. Յայտարարութիւններ։

ԼՐԱԳՐԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ, 10 րուբլ է, կէս տարվան 6 ր., իւրաքանչիւր ամսին 1 րուբլ։ Հատով համարները 5 կոպէկ։

Գրվել կարելի է խմբագրութեան մէջ հետեւեալ հասցէով. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Նամակ Երեւանից։ Նամակ Վ. Ագուլիսից։ Ներքին լուրեր։—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Ամերիկա։ Ֆրանսիա։ Նամակ Թիւրքիայից։ — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ։ — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ։ Դաւիթ բէկ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

Նոյեմբերի 30-ին

Մի քանի խառն և միմեանց հետ կապ չունեցող տեղեկութիւններ, ահա բովանդակութիւնը իմ այսօրվան նամակի։ Երէկ Պօղոս Պետրոս եկեղեցու նախկին երեցփոխանից պահանջում էին նորա վրա մնացած եկեղեցու փողերը։ Երրեմն դալլաք-Օհանէս, իսկ այժմ իվան Ֆադէիչը պատասխանում է, թէ փողերը տալ եմ անկարելի տոկոսով.—երաշխաւոր լինում էք նորա համար,—ոչ, վերջացաւ հաշիւը։ Պարոն երեցփոխանը իսկոյ փողերը տոկոսով չէր տալ վարժապետ Շաղումին, վասն զի այժմ 100-ին 5% տոկոս է տալիս։ Մեր եկեղեցիների փողերի ճակատագիրն է ընկնել երեցփոխանի ձեռքը և դուրս չը գալ, այդպէս էլ կը լինի միշտ, քանի որ եկեղեցիների իրաւունքը յանձնված է լինում զանազան դալլաքների։

«Մշակի» մէջ կարդացի մի լուր Բաթումից, կովկասեան ուսումնական շրջանի հոգաբարձուի այնտեղի հայոց դպրոցին այցելելը, հայերի մասին իր արտայայտած կարծիքը, թէ հայերն են Կովկասի ամենաընդունակ ժողովուրդը և այլն։ Այժմ լսիր, ընթերցող. Երեւանի գիմնազիօնի բացման օրը պարոն դիրեկտոր Բ. իր ճառի մէջ ասում էր, թէ Թուրքերը ամենաընդունակ ժողովուրդն են. նա յափշտակված խօսում էր, թէ որքան ընդունակ և սրամիտ են Թուրք մանուկները։

Գրիգոր Նիկողոսեանի բացից մանաւանդ «Մշակի» առաջնորդող յօդուածները մեծ ախորժակով կարդում են այստեղ, իսկ մի կամ երկու մարդիկ, որոնք ատում են «Մշակը», հէնց ամենից շատ հետաքրքրվում են դրանք «Մշակի» ընթերցանութեամբ։—Չէ որ դուք չէք սիրում «Մշակը», բայց ինչու կարդում էք նրան, հարցրի մի օր մի կարճահասակ վարժապետից։—Այո, այդպէս է, ճիշտ էք նկատել, ես ինքս էլ զարմանում եմ. եթէ փոստից մի քանի լրագիրներ ստանում եմ, առաջին պարտականութիւնս է լինում կարդալ «Մշակը» և ապա միւսները։

Շուտով ստացվում է քաղաքային վարչութեան մէջ մի հետաքրքիր նիստ։ Զօրնասար Վասիլ Եղիազարեանը լրացած է համարում քաղաքագլուխ պ. Ղորղանեանի պաշտօնակատարութեան ժամանակամիջոցը, մի քանիսը ասում են թէ ոչ, քաղաքագլուխը դեռ ես չարունակելու է իր պաշտօնը, նա ոչ թէ համարվում է քաղաքագլուխ այն օրից երբ նա նախագահ էր քաղաքային վարչութեան համար պատրաստող յանձնաժողովի, այլ այն օրից երբ բացվեց քաղաքային ինքնավարութիւնը։

Մի քանի օր սրանից առաջ մի գեղջի առիթ տուեց ինձ էջմիածին գնալու։ Որքան զարմացայ, երբ գիւղը մտնելու աչքիս ընկաւ մի հիմանալի չէք։—Ում է պատկանում այս, հացնում եմ ինձ ատնող սայլորդին—Սախեան աղային։ Ընթերցող, եթէ Ս. աղայի ով լինելը քեզ հետաքրքիր է, պատմեմ. դա վանքի վաղեմի սպասաւորն էր. ոչ շատ հեռու անցեալում ամուսնացել է։ Ցրնծա, հայոց ազգ, Սախեանիկներդ պալատներում են ապրում, ոսկու և արծաթի մէջ խրված, իսկ Ներսէսը, քո պաշտելի պատրիարքը, մի գետէ մի անշուք սենեակում։ Անցեալներում թատրօնական խումբը մի ներկայացում տուեց յօգուտ «Ճուրնալ դ'Օրիանի»։ Փողը կարծեմ ուշացաւ խմբագրութեան հասցնել, պատճառը շատերի վրա ծախսած տոմսակների ապառիկներն է, որ դժուարութեամբ է ստացվում. մօտ է լրագիր կարդալ և փողը չը տալ, թատրօն գնալ նոյնպէս։

Երեւանում փող տոկոսով տուող вексельное бюро Արտեմ Մինասեանցի հետ ընկերացաւ Անանիա Տէր-Մաթոսեանը քանի մի հազար ռուբլ դրամագլուխ մէջ բերելով։

Ոչ մի ժամանակ Երեւանի փոստատանը այդքան անկարգութիւն չը կար հայ լրագիրների վերաբերութեամբ, որքան այժմ. լրագիրը մնում մի անկիւնը գցած, ով ուզում է վերցնում է թէ «Մշակ» և թէ «Մեղու»։ Այդ հանգամանքը ոչ սակաւ նպաստում է շատերի լրագիր չը ստանալուն, վասն զի այդքն ուրիշն ստանում է և ինքը ձրի կարդում։

* * *

ՆԱՄԱԿ Վ. ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ

Նոյեմբերի 24

Այսօր երրորդ օրն է, որ ձիւն է գալիս այստեղ, սուտ չի լինի եթէ ասեմ՝ կէս սաժէնից աւելի է նստել ձիւնը. փողոցներում անցնելու տեղ չը կայ. ծերերը ասում են, որ իրանց կեանքում հազիւ մէկ կամ երկու անգամ են այդպիսի թանձր ձիւն տեսել։

Մեր ուսումնարանի մէջ անհամաձայնութիւններ են տիրում ուսուցչաց և տեսչի մէջ (մի անգամ էլ տիկնոջ և վարդապետի մէջ), երբեմն-երբեմն փոքրիկ սկանդալներ են պատահում, իսկ վերջին անգամ քիչ էր մնացել գաւազանահարութեան հասնէր բանը.... Ի՞նչ է անում հոգաբարձութիւնը, մի՞թէ չէ հասկանում, որ ուսումնարանի յառաջադիմութեան ամենագլխաւոր պայմաններից մէկն էլ այն է, որ ուսուցիչները սիրով լինեն միմեանց հետ և համաձայնութեամբ գործեն....

Կրօնի դասատուութիւնը մեր ուսումնարանում շատ անկանոն է.... կրօնուսոյցը երեխայոց այնքան դասեր է տալիս (4—5 թերթ ամեն դասին), որ խեղճերը բան ու գործ թողած՝ միայն զբաղվում են պարապում. Երեխայքը սովոված կրօնի դասը ծայրէ ծայր անգիր են անում և կրօնուսոյցը բաւական է համում այդ թութակի բլբլոցից… Բայց այս բաւական չէ, որ յարգելի կրօնուսոյցը այսքան աւագին դասեր է տա-

---

ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

(1722—1728)

ԺԶ.

Խանի ամրոցը բաժանված էր երկու գլխաւոր մասների. մէկի մէջ գետեղվում էր ընդարձակ կանանոցը, իսկ միւսի մէջ նրա դիւանատունը։ Այս վերջի դիւանատան մասը իր կատարեալ կազմակերպութեան մէջն էր. ֆէրրաշները, գրագիրները, բոլոր զինուորական և դիւանական պաշտօնակալները իրանց տեղումն էին։ Մէկ սենեակ չը կար, որ լուսաւորված չը լինէր. բոլորի մէջ խմբված էին խանի ծառայողները, անհամբերութեամբ սպասում էին նրա հրամանին։

Խանը իր վէզիրի հետ առանձնացած էին մի մեկուսի սենեակում, խորհուրդ անէին։ Գուցէ նրա կեանքում առաջին անգամն էր պատահում, որ վճռելով այդ ժամում կանանոցում չէր գտնվում։ Սենեակը, որի մէջ առանձնացած էին նրանք, շատ փոքր էր, վարագոյրները իջեցրած էին և դռները փակած։ Նախասենեակում սպասում էր խանի մտերիմ մանկլաւիկներից մէկը միայն։

Ամրոցի իշխանը ծալապատիկ նստած էր մի թանգագին գորգի վրա, իսկ նրա առջև աղերսանքի կերպարանքով չոքած էր վէզիրը։ Երկուսի մէջ տիրում էր խորին, չարագուշակ լռութիւն։ Միայն լսելի էր լինում ղէյլանի մեղմաղձուն կլկլոցը, որ ներդաշնակաբար ձայն էր արձակում խանի ամեն մի ծխելու հետ։ Խոկ այս վերջի համ մի առանձին ախորժակով էր ծխում «Քօրօղլուի» թամբաքուն *), որ թմրեցնելու չափ արբեցուցիչ էր։ Նրա դէմքի վրա նկարված էր կատաղի վրդովմունք, ճակատը կնճռոտ էր, կրակոտ բիբերը վայրենի կերպով շարժվում էին թաւ յօնքերի տակից։

—Ձեր ծառան դարձեալ թոյլ է տալիս իրան աղերսարկու լինել, խան, խօսեց վէզիրը խոնարհութեամբ.—ուրիշ ճար չը կայ, ամեն ընդդիմադրութիւն ապարդիւն կը լինէր և աւելի կը գրգռէր թշնամու կատաղութիւնը։ Ես դարձեալ խորհուրդ եմ տալիս վաղ առաւօտեան անձնատուր լինել։ Մենք խաղաղութեան նշան կը տանք, ես ինքս կը գնամ թշնամու բանակը և հաշտութեան դաշն կը կապեմ բէկի հետ։

—Ես երդվում եմ իմ պապերի գերեզմանով, եթէ դու միւսանգամ կը համարձակվես այսպիսի յիմարութիւններ խօսել, ես կը հրամայեմ շան նման քեզ սատակեն, դուրս բանակը գազանի մանչինով։

Սպառնալիքը չը շփոթեցրեց վէզիրին, նա բաւական սառնասրտութեամբ պատասխանեց։

—Ինձ համար մի և նոյն է, առանց այդ էլ բէկի զինուորները ինձ կը սատակեն, աւելի լաւ է որ շատ կատարվի և իմ տիրոջ ձեռքով։

Վերջին խօսքը փոքր ինչ մեղմացրեց խանի կատաղութիւնը վէզիրի վերաբերութեամբ։ Նա խորհելով պատասխանեց։

—Դու խելօք կարծիք ես, վէզիր, Ալավերդի-Կուլի-խանը չէ կարող անձնատուր լինել մի այնպիսի աւազակի, որը իր աւազակային խմբով յանդգնել է պաշարել իմ բերդը։ Էգուց, մեծ մարգարէի օգնութեամբ, ես նրա արիւնը իմ շներին լափել կը տամ։

—Եթէ, Աստուած տայ, իմ տիրոջ ասածը կատարվի, ձեր շները մի գեղեցիկ նախաճաշիկ կունենան, բայց ես չեմ կարծում, որ նրանք այդքան բախտ ունենան, պատասխանեց վէզիրը հեգնութեամբ։

Խանը դարձեալ կատաղեցաւ և ձեռքը տարաւ դէպի իր սրի երախակալը, ասելով.

—Դու ինձ վրա ծիծաղում ես անզգամ… Վէզիրը չը թողեց նրան խօսքը աւարտել, իսկոյն պատասխանեց.

—Ծերունի վէզիրը երբեք լիրբ թոյլ չի տայ ծիծաղել իր գլխի պսակի վրա, որին միշտ յարգել է։ Նա հաւատարմութեամբ ծառայել է ձեր հանգուցեալ հօրը (թող նրա հոգին յաւիտենական լուսի մէջ լինի)։ Նա իր հօգատար ձեռքերի վրա է մեծացրել ձեզ։ Նա այդ տան աղ ու հացը կերել է, երբեք չի դաւաճանի իր տէրերին։

—Բայց խորհուրդ կը տայ խոնարհվել մի անհաւատի առջև, կտրեց խանը նրա խօսքը։

—Ոչ, խորհուրդ կը տայ խոնարհվել Աստուծոյ կամքի առջև, պատասխանեց վէզիրը։

Խանը լռեց և մտախոհութեամբ սկսեց զօր տալ գէյլանին, որով, կարծես, աշխատում էր արթնացնել իր թմրած ուղեղը։ Բայց վէզիրը, բաւական ծանօթ լինելով բռնակալների բնաւորութեանը, գիտէր, որ նրանք որքան խիստ են, աւելի այնքան թոյլ են։ Երբ բարկանում են, պէտք է շողոքորթել. երբ յամառում են, պէտք է վախեցնել. երբ թուլանում են, պէտք է անմիջապէս բռնանալ նրանց մտածութիւնների վրա։

—Մեր գլխաւոր ուժերը թշնամին ոչնչացրեց, խան, մենք այժմ դէմ դնելու կարողութիւն չունենք։

—Բայց դու մոռանում ես մի բան, վէզիր,—մեր բերդի ամրութիւնը։ Նա այնքան անմատչելի է, որ կը դիմանայ, մինչև Ֆաթալի-խանից մեզ օգնութիւն կը հասնի։

—Ֆաթալի-խանից օգնութիւն մի սպասէք, խան, մեր ուղարկած թղթատարին գտել են ճանապարհի վրա սպանված։

Խանը գունաթափվեցաւ։

—Բեզ ով ասաց, հարցրեց նա վրդովվելով։

—Նրանք, որ դիակը տեսել էին դէպի Բարգիշատ տանող ճանապարհի վրա, Զանգուր գետի ափի մօտ, պատասխանեց վէզիրը, համոզմունքով և աւելացրեց.—Եթէ մեր նամակը հասած էլ լինէր Ֆաթալի-խանի ձեռքը, դարձեալ նա մեզ օգնել չէր կարող, որովհետև նա այժմ իր կաշուցն է վախենում, ամրացնում է իր բերդը Գաւադաղի ասմի մօտ։ Բէկի յաջողութիւնները ամենի վրա սարսափ է գցել։

Խանը մի փոքր մտածելուց յետոյ ասաց.

—Մեզ օգնութեան կը հասնի Լէհվազի խանը՝ Սէֆի-Կուլին. մենք նրա մօտ ես դեսպան ենք ուղարկել։

—Սէֆի-Կուլին այժմ թողել է Լէհվազը և փախել է Ալանդաղի լեռների վրա։ Կակերցի Պապ զօրապետը, որը Դաւիթ-բէկի քաջերից մէկն է, չարաչար կերպով հալածում է Սէֆի-Կուլիին։

—Մեզ օգնութեան կը հասնի Աստուած, հաւկանձեմ ես Մուհամմէդի և Ալիի Աստուածը, նա որ մի բուռն մուսուլմաններով յաղթեց խաչի տիրապետութիւնը ամբողջ աշխարհի վրա։

---

*) «Քօրօղլուի» կոչված թամբաքուն ծխում են հին փայտակարանի կողմերի Թաթարական ցեղերը, որը սաստիկ թունդ է։